

**EESTI LINNADE JA VALDADE LIIDU RIIGI EELARVESTRAATEEGIA 2025–2028 JA 2025. AASTA RIIGIEELARVE
LÄBIRÄÄKIMISTE OLULISEMAD TEEMAD NING FISKAALSED ETTEPANEKUD JA SELGITUSED**

	Ettepanek	Selgitused, põhjendused	Fiskaalse mõjuga ettepaneku puhul analüüs võimalikust maksumusest
	Rahandus- ja maksupoliitika		
1.	Tulubaasi suurendamine.	Kohalikele omavalitsustele pandud ülesannete täitmiseks on ilmselge vajadus ette näha täiendavaid vahendid. Tulubaas peab katma kohalike omavalitsuste rahalised kohustused, mis vahepeal on suurenenud õpetajate alampalga määra tõusuga 2023. a 23,89% ja 2024. aastal 6,6%, lisaks oluliselt tõusnud finantskulu ja käibemaksu tõus 2% punkti. Olemasolevat välja kujunenud tulubaasi süsteemi ei tohiks lõhkuda. Maksurahu oleks tagatud näiteks neljaks aastaks. See ei ole lahendus võtta tugevamatelt ja anda nõrgematele. Selline lähenemine ei ole pikas ajahorisondis jätkusuutlik. Vaja on välja töötada finantseerimise mudel, mis võimaldaks kõigil omavalitsutel pakkuda kvaliteetset ja kättesaadavat teenust olenemata omavalitsuse suurusest. <u>1.1.Füüsilise isiku tulumaksu määra tõstmine.</u> Seni toiminud omavalituste tulubaasi üks olulisemaid komponente - füüsilise isiku üksikisiku tulumaksust teatud % eraldamine tulubaasi peab sellisel kujul jätkama, kuni ei ole teostatud kavandatava süsteemi muutmise kohta mõjuanalüüsi. Omavalitused on jätkuvalt seisukohal, et tulubaas peab katma kõik olulised kulud sh kulud, mis on tingitud riigipoolsetest otsustest (käibemaksu tõus, õpetajate alampalga määra tõusud, hooldusreform). Mõõda ei saa vaadata asjaolust, et omavalitsuste amortisatsioon 2023. a andmetel ületab põhitegevuse koondtulemi. Kui omavalitsustel on veel suutlikust olemasolevat (kinnis) vara korras hoida, siis puudub see kahjuks tuleviku arengu- ja arendustegevuste osas.	Vaata LISA 1 Tänane tulumaksu määr seniselt 11,89%-lt tõsta vähemalt 13,19%-le, et omavalitused saaksid katta olulisemate kulude suurenemine. + 187,92 mln eurot Arvestuslik üksikisiku tulumaksu eraldis 2024.a 1 876,8 mln Üksikisiku tulumaksumäär: 2025.a 13,19% 2026.a 13,59% 2027.a 14,00% 2028.a 14,42%

		<u>1.2. Tasandusfondi suurendamine ja valemi täiustamine.</u> Tulumaks riiklikelt pensionidelt ja juriidilise isiku tulumaksust teatud protsent peab laekuma täiendavalt riigieelarvest ning nende summade arvelt saab osaliselt suurendada tasandusfondi. Tasandusfondi valemi parameetreid tuleb muuta selliselt, et saaks katta nende omavalitsuste vajadusi, mis tulenevad regionaalsest mahajäämusest.	Maht vähemalt: 2025.a 135,1 mln 2026.a 135,1 mln 2027.a 139,2 mln 2028.a 139,2 mln
2.	Netovõlakooormuse erandi pikendamine kuni 2032. aastani	KOFS finantsdistiipliini tagamise meetmed kehtestati madala laenukoormuse ja kiire majanduskasvu tingimustes. Praegusel hetkel ei ole selliseid tingimusi olnud juba mitu aastat. Praegused arengud viitavad, et sõja, kiire üldise inflatsiooni ning juba mõnda aega aset leidnud ehitushindade kiire tõusu tingimustes on tagasipöördumine tavapärase NVK 60% ülemmäära juurde aastaks 2028 liiga varane. Omavalitsused peavad suutma põhitegevuse tulemi arvelt minimaalselt teenindada laenuintresside tagasimakseid jooksva eelarveaastal. Laenulepingute tingimused on omavalitsuste lõikes erinevad, seetõttu ei ole asjakohane madalama põhitegevuse tulemiga omavalitsuste maksimaalset piirmäära alandada. Pangad hindavad laenuotsuste tegemisel omavalitsuste laenuvõimekusi ja teevad kaalutletud otsuseid. Omavalitsuste finantsjuhtimise praktikad on arenenud ning laenu võetakse vajadustest tulenevalt ja reeglina ulatuses, mida suudetakse teenindada. Erijuhtudega tuleb aga tegeleda individuaalselt.	
3.	Maamaksu muutmine	Finantsautonoomia suurendamise eesmärgil soovime kaitsemehhanismina 50% aastase kasvulae kehtestamist ja kodualuse maa maksustamise autonoomia andmine omavalitsusele. Peame oluliseks, et rakendamine oleks võimalik alates 2025. kompenseerimaks juba 2024. algavat rahade ära võtmist tulukamatelt omavalitsustelt, sest investeerimiskohustuste täitmine on aktuaalne eriti just praeguses tsüklis. <i>(Arutatud läbirääkimiste rahanduse- ja maksupoliitika töörühmas).</i>	

	Töö-, sotsiaal- ja tervishoiu- valdkond		
4.	Üldhooldusreformi rakendamiseks piisav tulubaas	Viia 2024.aasta septembriks läbi üldhooldusreformi kulu-tulu analüüs selgitamaks välja reformi läbiviimiseks tegelik raha vajadus. Selgitus: Tulenevalt sellest, et reform viidi läbi kiirustades, valitseb suur segadus nii teenuse saajate hulgas kui ka omavalitsustes. Riigi seisukoht on, et kohalikele omavalitsustele reformi läbi viimiseks eraldatud toetus on piisav ja jätkub ka koduteenuste arendamiseks. Enamik omavalitsusi leiab, et riigi poolt eraldatud summa on ebapiisav ja omavalitsused on sunnitud üldhooldusteenuse korraldamiseks eraldama oma eelarvelistest vahenditest tunduvalt rohkem, kui enne reformi.	Vaata Lisa 1 (lõpus) Seisuga 05.03.2024 saadud tagasiside põhjal 61 omavalitsustelt panustavad reformi läbiviimisesse arvestuslikult 25,87 mln eurot, mis võib veel suurened, kui 01. aprillist otsustavad teenuse pakkujad hinda tõsta.
	Siseturvalisuse ja kriisisuutlikkuse valdkond		
5.	Elanikkonnakaitse	<u>1.1.Vahendite eraldamine omavalitsustele kriisispetsialistide (kriisi- ja ennetustöö spetsialisti) ametikohtade tööjõukulude katteks.</u> Võttes arvesse tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu ning hädaolukorra seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, milles nähakse kohalikele omavalitsustele ette, lisaks osadele omavalitsustele juba hetkel kehtivatele ülesannetele, täiendavalt KOVi püsivad kriisiülesanded: 1) kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil evakuatsioonikohtade määramine ja kasutusele võtmine, kohaliku omavalitsuse üksuse haldusterritooriumil viibivate isikute ulatuslikule evakuatsioonile kaasaaitamine, teise kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumilt evakueeritud isikute vastuvõtmisele kaasaaitamine ja evakueeritud isikutele evakuatsioonikohas vähemalt toidu ja joogivee võimaldamine; 2) koduteenuse korraldamine; 3) väljaspool kodu üldhooldusteenuse korraldamine; 4) asendushooldusteenuse korraldamine; 5) turvakoduteenuse korraldamine; 6) vältimatu sotsiaalabi tagamine; 7) toimetulekutoetuse maksmine; 8) lastehoiu, alus- ja põhihariduse kättesaadavuse tagamine; 9) oma territooriumil viibivate isikute kriisiolukorras teavitamise tagamine. Kriisideks valmi oleku korraldamine ja kriiside lahendamine, reageerimine on üks mitmest omavalitsuste põhiülesandest, mis toob kaasa hulgaliselt	Võttes aluseks hädaolukorra seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas toodud valitsusasutuste kulud aastatel 2024-20230 (Tabel 1), kus ühe lisanduva ametniku tööjõukuluks on arvestatud 4750.-eurot kuus ja arvestades, et iga KOV peab tööle võtma vähemalt ühe, Narva 3, Tartu 5 ja Tallinn 13 spetsialisti (kokku 97 spetsialisti), eraldada riigieelarvest kohalikele omavalitsustele 460 750 eurot aastas.

	kaasnevaid ja ühekordseid, tavapärasest erineva lahenduskäiguga, ülesandeid. Lisaks otsestele personali kuludele lisandub KOV-le tulevatele püsivatele kriisiülesannetele nende täitmiseks palju erinevaid ülesandeid/tegevusi, mis omakorda tähendab kulusid: näiteks täiendava transpordi korraldamine, toidu/joogivee logistika, teavitamisega seotud kulud (infolehed vms), täiendava personali/vabatahtlike kaasamine jne Nii tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu kui ka hädaolukorra seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjades tuuakse välja, et vastavad ametikohad tuleb luua igas omavalitsuses ning suuremates mitu kohta, mis toob omavalitsustele kaasa olulise kulu. 1.2. <u>Kriisireservi loomine omavalitsuste kriisivarude soetamise kulude katteks.</u> Päästeameti poolt on 2023. aasta jaanuaris kinnitatud „Ulatusliku evakuatsiooni korraldamise plaan“. Selle kohaselt peavad omavalitsused koostama plaani, kus on määratletud haldusterritooriumil asuvad võimalikud evakuatsioonikohad vähemalt 2%-le omavalitsuse elanikest. Plaani järgi peab KOV tagama evakuatsioonikohtade tööks vajaliku varustuse ja abistama evakuatsioonikohtades toitlustamisega. See tähendab, et näiteks Tallinn peab olema valmis pakkuma evakuatsioonikohti 9228 inimesele; Harku vald 361; Keila linn 208; Maardu linn 325; Kohtla-Järve linn 639; Tartu linn 1965 jne. 1.3. <u>Kortermajade kriisikindluse suurendamine.</u> Kortermajades (korterühistutes) elab valdav osa Eesti elanikkonnast ning seega on kriiside nagu elektri- ja veevarustuse katkemine nende osas kõige suurema negatiivse mõjuga. Selleks, et suurendada korteriühistute hakkama saamist keerulistes olukordades on vajalik toetada nende tehnosüsteemide renoveerimist tagamaks vajadusel ka nende autonoomne toimimine. Hoonetes paiknevate soojasõlmede, veesurve tõstmispumpade ning üldalade valgustuse toimimise tagamiseks on vajalik alternatiivsete elektritoiteallikate planeerimine, mis tähendab ka osalist hoonete elektrisüsteemide ümberehitamist.	Teeme ettepaneku näha kohalikele omavalitsustele ette vahendid evakuatsioonikohtade tööks vajaliku varustuse hankimiseks. Viimase aasta arengud maailmas on näidanud, et ühiskonna autonoomsust on vaja tõsta igal tasandil. Tallinna Linnavaameti hinnangute kohaselt maksaks ühe 5-korruselise nelja trepikojaga paneel elamu viimine autonoomsele generaatoritoitele miinimumtasemel (st toimivad elutähtsad teenused – vee ja kütteringlus, koridoride valgustus, laadimispunkt, kuid korterites valgust ega voolu ei ole) ca 30-40 000 eurot. Toetusmeede peaks katma vähemalt pool hoone eeldatavast kulust. Et meetmel oleks mõju, peab selle kasutamine olema laialdane. 09.02.24 seisuga on Eestis reg 24 838 korteriühistut (Eesti Korteriühistute andmebaasi andmetel). Toetatavate projektide arv võiks olla vähemalt 1000 st rahastuse vajadus ca 35 mln eurot.
--	---	--

LISA 1

EESTI LINNADE JA VALDADE LIIDU FISKAALSED ETTEPANEKUD JA SELGITUSED RIIGI EELARVESTRATEEGIA 2025–2028 JA 2025. AASTA RIIGIEELARVE LÄBIRÄÄKIMISTEKS

	Tegevus, ülesanne	Riigi poolt 2024. aastal kohalikele omavalitsustele eraldatav summa (EUR)	Eeldatav vajadus riigi tasandil (EUR)	Puudujääv osa (EUR)	Täiendava vajaduse katteks omavalitsustele eraldatava tulumaksumäära tõus	Märkused
1.	Teede finantseerimine	29,3 miljonit	45,5 miljonit tehohiuks + 12 miljonit juhtumipõhise toetuse katteks	28,2 miljonit	0,18 %	Teede puhul on puudujääv osa arvatud riigis tervikuna
2.	Koolitoit	Koolilõuna toetust antakse 175 eurot statsionaarse õppe õpilase kohta. 24,8 miljonit (<i>RM esialgsete andmete kohaselt</i>)	Eeldatav vajadus koolitoidu vahendite katteks riigi tasandil 44,6 miljonit (ei sisalda koolieelsete lasteasutuste toidukulu) Koolieelsete lasteasutuste toidukulu katmise vajaduse saab arvutada aluseks võttes toidukulu piirmäära söime ja lasteaiarühmaelastele korrutades selle laste arvuga.	Täiendav vajadus riigi tasemel 19,8 miljonit Näiteks Tallinna täiendav vajadus 9,2 miljonit Toidukulu piirmääraks söimerühmaelisel lapsel 2,70 ja lasteaiarühmaelisel lapsel 3,00 eurot päevas.	0,13%	Täiendav vajadus on välja toodud koolitoidu puhul. Täna eraldab riik vahendeid koolitoidu kulude katteks. Lasteasutuste toidukulu katmise ettepanek on uus.
3.	Koolieelsete lasteasutuste õpetajate toetus	16 miljonit	Riigiraha 31.12.22 andmetel seisuga 31.01.2023 2022. a 11 kuu kohta on tuletatud			Täiendava vajaduse puhul on toodud hinnanguline summa,

			õpetajate tööjõukuluks koos maksudega 158,17 mln eurot, lisades 2023. aastaks + 23,87% saame täiendavaks tööjõukuluks 37,75 mln eurot. Riigiraha 31.12.23 seisuga tööjõukuluks koos maksudega 192,6 mln eurot +6,6% tõusuga on täiendavaks tööjõukuluks 12,71 mln eurot. Koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetus on ette nähtud lasteaiasõpetajate ja tugispetsialistide tööjõukulude katmiseks või tugiteenuste kättesaadavuse tagamiseks. Arvestades VV otsuseid õpetaja töötasu alammäära kiirel kasvul ja kehtestatud nõuet kohalikele omavalitsusele toetuse saamiseks on tänane toetuse osakaal kogukuludest minimaalne ja toetuse suurendamine selles osas väga vajalik. Lasteaedades töötavate tugispetsialistide arvestuslik tööjõukulu oli 2022. a 11,94 mln eurot, lisades 2023. aasta tööjõukulule juurde	Täiendava toetuse vajadus kokku 2023 ja 2024. a eest kokku 34,46 mln	0,22%	
			õpetajate tööjõukuluks koos maksudega 158,17 mln eurot, lisades 2023. aastaks + 23,87% saame täiendavaks tööjõukuluks 37,75 mln eurot. Riigiraha 31.12.23 seisuga tööjõukuluks koos maksudega 192,6 mln eurot +6,6% tõusuga on täiendavaks tööjõukuluks 12,71 mln eurot. Koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetus on ette nähtud lasteaiasõpetajate ja tugispetsialistide tööjõukulude katmiseks või tugiteenuste kättesaadavuse tagamiseks. Arvestades VV otsuseid õpetaja töötasu alammäära kiirel kasvul ja kehtestatud nõuet kohalikele omavalitsusele toetuse saamiseks on tänane toetuse osakaal kogukuludest minimaalne ja toetuse suurendamine selles osas väga vajalik. Lasteaedades töötavate tugispetsialistide arvestuslik tööjõukulu oli 2022. a 11,94 mln eurot, lisades 2023. aasta tööjõukulule juurde	Täiendava toetuse vajadus 2023 ja 2024.a eest kokku 3,92 mln eurot	0,02 %	

			+23,87% ehk 2,85 mln eurot. Seisuga 31.12.2023 tööjõukulu koosmaksudega 16,19 mln lisades juurde + 6,6% saame täiendavaks koormuseks KOV eelarvetele 2024.a + 1,07 mln			
4.	Huvitegevuse ja huvihariduse toetus	10,25 mln eurot	Taastada 2021. aasta tase 14,25 mln eurot, millele liidetud 2023.a arvestuslik inflatsiooni määr 8 %, Saame 15,4 mln eurot	Täiendava toetuse vajadus on 5,15 miljonit eurot	0,04 %	
5.	Sõidusoodustuse andmine kohaliku omavalitsuse otsustada, ühistranspordi- seaduse muudatus.			Täpsemad andmed sõidusoodustuste mahu kohta puuduvad, kuid hinnanguliselt võib see summa riigis olla ca 5 miljonit eurot.	0,04 %	Omavalitsused ei saa sõidusoodustuste toetust, samas ühistranspordikeskused saavad
6.	Raamatukogu teavikud	2 miljonit	Vajadus riigi tasandil 2,5 miljonit Tallinna peaks reeglite järgi saada oma osa, ehk 1,0 = 678 333 eurot Aga Tallinnale antakse koefitsiendiga 0,6 = 407 000 eurot. Seega jääb Tallinnal tegelikult puudu 0,4 = 271 333 eurot	0,5 miljonit	0,002 %	

7.	Käibemaksu tõus 2% punkti			Arvestuslik kulu 2024. a 16,83 mln eurot	0,11%	Aluseks võetud keskkonna „Riigiraha“ KOV käibemaksu andmed seisuga 31.12.2023
8.	Intressikulu tõus			Arvestuslik kulu 2024. a 37,84 mln eurot	0,24%	Omavalitsuste kulud on suurenenud seoses laenuintressi tõusuga. Näiteks tõusis ajavahemikus 2019-2023 omavalituste intressikulu 349,65% ja perioodil 2022-2023 189%
9.	Üldhooldus- reformist tingitud täiendav kulu			Arvestuslik täiendav kulu 2024. a KOV eelarvetele 25,87 mln eurot	0,16%	Andmed on saadud 61-lt kohalikult omavalitsuselt. Tegelik kulu ei ole teada, sest eeldatavalt hooldekodud tõstavad teenuse hinda alates 01.04.2024.a
	KOKKU	71,1 miljonit	160,6 miljonit	177,57 mln (sh-s 5 miljonit sõidusoodustuse katteks	1,14%	v.a. Koolieelsete lasteasutuste toitlustamine

	Alates 2024. aastast anti toetusfondist Asendus- ja järelhoolduse ning matusetootus üle summas 25,3 mln eurot järgmises jaotuses: 14,96 mln eurot KOV tulubaasi ja 10,35 mln eurot suunati tasandusfondi.			10,35 mln 187,92 mln	0,16% Kokku 1,30%	2022. aasta sügisel tegid rahandusministeerium ja sotsiaalministeerium ettepaneku omavalitsustele võtta nimetatud toetused tulubaasi ja läbi selle lubati suurendada üksikisiku tulumaksu määra 11,96%-lt 12,06%-le. Paraku Tulumaksu seaduse muudatusega alandati üksikisiku tulumaksu määra 11,89%-le. Võttes aluseks regionaalministeeriumi 2024. a arvestusliku tulumaksu laekumise prognoosi füüsiliseisiku töötasudelt ja teisaldades selle 12,06%, siis selgub, et vahe 25,87 mln eurot. Seega tulumaksumäära vähendamisega jäi arvestuslikult omavalitsused saamata ca 10,3 mln eurot.
--	--	--	--	---	---	---

